

Húsvéti sonka

„Üdülés” a Hortobágyon, 1950–1953

nevem: Timár Valéria. Hetvenéves öregasszony vagyok. Ha a kitelepítésünkre emlékezem, leginkább sírnom kellene. De, sajnos, nem tudok. Száraz a szemem, mint a homoksivatag.

Maga olyan íróféle, talán megért. Mit sirassak? A visszahozhatatlant, az elveszett – tőlünk elrabolt – éveket, egy kislány, akkor még az voltam, megaláztatását? Jutunk evvel valamit előre? A bűnösöket sem keresem, már majdnem megbocsátottam mindenkinek. De belül mégis valami motoszkál bennem. Ennek így kellett lennie? Miért?

Ember az emberre – ha egyáltalán emberek voltak eme gyalázat kitervelői és megvalósítói – akaszthat-e akkora súlyt, amellyel az élete végéig nem tud mit kezdeni? Ha megpróbálja letenni, ezért vallok magának, akkor is végigkíséri, amíg él. Mert, ne feledje, nincs rosszabb a vallató álomnál. Látom a kerítést, az öröket, megsegítőinket – a külvilág velünk érzett – és az ÁVH-t megtestesítő szörnyet. Mindig arra ébredek, hogy kést tart a torkomon. Egy szentmargitfalvai szöszeke kislány torkán, aki semmit sem csinált, csak élt. Tanult, játszott, nevetett, s ha kezébe adták a szülei a kannát, átment a szomszédba tejért. Amíg el nem vitték.

1950. január 23-án éjjel, 2 óra 15 perckor ébresztettek bennünket az ismerős rendőrök. Édesapámat elkísérték a bíróhoz, hogy vegye át a kitelepítési határozatot. A „begyűjtésre” szánt létszámot illetően a hivatalnak szerencsére nem volt pontos információja. Mivel nem tudták, hogy a nővérem és a bátyám otthon tartózkodnak-e – ők más városban tanultak –, rájuk nem volt érvényes a végzés.

Édesapám megkérte a rendőröket, hogy a testvérét engedjék megszökni. Minthogy az ávéhások az utca felől őrizték a falut, a nagybátyám hátul a kertek alatt, majd az erdőn keresztül eliszkolt Bázakerettyére. Így ő megúsza a hortobágyi „üdülést”. Amíg édesapám a papírért volt, édesanyám felkelt – épp aznap lett volna az aratás –, és nekiállt kenyeret dagasztani. Mire visszaértek a bírótól, el is készült vele.

Az *élet* azonban a kemencében maradt.

Negyed óra állt rendelkezésünkre, hogy összepakoljunk. Személyenként ötven kilós csomagot – takaró, cipő, ruha, élelem – vihettünk magunkkal. Édesanyám a parancstól annyira megdöbbsent, hogy nem tudott semmihez nyúlni. Látván tehetetlenségét az egyik rendőr fölszakította a szekrény ajtaját, kiemelt egy csomó ruhát, az asztalra tette, és az abrosz négy sarkát összefogva kezébe nyomta a motyót. „Így kell ezt, Tímár néni” – mondta.

Nemsokára a civil ruhás ávéhások bejöttek az utcáról, s a szobában mindent fölforogtattak. Apám megsejtette, miben sántikálnak. Ha véletlenül fegyvert találnának – közölte velük –, az nem az övé, hanem a katonatiszt öccséé. Erre abbahagyták a keresést, vagyis a fegyverrelrejtési kísérletet.

Amikor a Tiszafüred és Hortobágy között levő Lovassy-tanyán (ma Kócsújfalunak jegyzi a térkép) édesanyám átnézte az idegen kéz által összepakolt csomagot, megdöb-

benve tapasztalta, hogy a nagy részét a szekrényben őrzött babakelengye – pólya, kis ing, rékli – teszi ki. Igaz, nekünk ez nem szolgált váltóruhaként, viszont szeptemberben megszülettek a Szentgyörgyvölgyi-ikrek, s volt mibe pólyázni őket.

Különben a szögesdróttal bekerített Lovassy-tanyán – a szögesdrótot természetesen a táborlakókkal vetették meg – „vidáman” éltünk. Anyám viszont sokat szomorkodott az elhurcolásból kimaradt tizenöt éves nővérem miatt. Mert a levelezés is meg volt tiltva, nem tudtunk róla semmit. Vigyázóink annak sem örültek, ha valamilyen kapcsolatot kerestünk a táborbeliekkel. Ennek ellenére néha szerencsésen alakultak a dolgok.

Édesapám a nagyiváni Vona Kálmán bácsi mellé osztották be rakodónak. Kunmadarasra hordták a szénát több napon keresztül. Összebarátkoztak olyannyira, hogy Kálmán bácsi fölajánlotta: írja meg a rokonoknak, hogy levelet és csomagot is küldhetnek az ő címére. Igaz, a küldeményt nem hozhatja be a táborba, viszont ha valaki érte megy, működik a posta. Édesapám engem jelölt ki – erő is volt bennem, hiszen már kilencéves voltam – alkalmi futárnak.

Egyik este apám váratlanul megszólal: „kislányom, holnap dél körül játszogass a tábor kapujában!” „De hát mit játszszak? Kibíráhatatlanul perzsel a nap, egy csöpp árnyék sincs.” „Tudod, mit?, rajzolgass a porban!” Evvel be is fejezte a vitát.

Ma már tudom, hogy miért volt olyan szótlan. Azért nem kötött semmit az orromra, mert félt, hogy a „tervet” elkotyogom.

Szófogadó kislány lévén másnap a tábor kapujában egy bottal köröket rajzolgattam a földre. Az ő, aki ugyancsak izzadt, fura szemmel nézett rám, s azt gondolhatta, nyilván meghibbantam, hogy ilyen forróságban nem húzódok az árnyékba. Meg is unta az érthetetlen szemlélődést, s egyszer csak elment valahová.

Szinte még ott sem hagyta az őrhelyét, amikor váratlanul megjelent egy szénával rakott szekér. Édesapám leugrott róla, az ölébe kapott, és földobott a rakomány tetejére avval, hogy hasaljak le, nehogy meglássanak. Amikor a kocsi elhagyta a tábort, odaültetett közéjük a bakra. S Kálmán bácsi szüntelen magyarázott: erre és erre kell menni Nagyivánba – tíz kilométeres út volt –, de azt is meghagyta, hogy melyik tanyára nem szabad bemennem („ott rossz emberek laknak”), hol harapnak a kutyák, s ha megszomjazom, melyik háznál kérhetek vizet.

Mielőtt beértünk volna a faluba, ismét a széna tetejére hasaltam. Ahogyan a kocsi befordult az udvarra – nyilván vártak minket –, rögtön becsukódott mögöttünk a kapu. Édesapám leszedett a kocsiról, és Ilonka néni – Kálmán bácsi felesége – bevitt a jó hűvös szobába. Ott, mintha csak értem éltek volna, paprikás csirkével traktált.

Édesapámék folytatták az útjukat Kunmadarasra. Visszafelé jövet ismét fölvettek az akkor már üres kocsira, és Kálmán bácsi újra elismételte a tudnivalókat. A tábor közelébe érve én leugrottam a szekérről, és megfürödtem a mellettünk folyó – oda nem volt szabad kimenni – öntözőcsatornában. S utána mintha mi sem történt volna, „hazatértem”

De „postásként” – ha levelünk vagy csomagunk jött, Kálmán bácsi csak annyit üzent bármelyik táborbelivel, hogy „üdvözlöm Timárékat” – nagyon féltém. Rettegtem, hogy a nádasból mikor ugranak ki a betyárok, és ki tudja, mit csinálnak velem. Ugyanilyen szorongó érzés volt a táborba való visszaszökés is.

Mégis milyen jó volt megérkezni, a gyerekek ez is biztosságot adott, ideiglenes „lakásunkba”. Két birkaakolban voltak elhelyezve a „páciensek” (majdnem azt mondtam, a rendszer ellenségei). A földre szórt szalmán *szoros* volt az alvás, hiszen egy személy számára körülbelül hetven centiméter lett kimérve.

Ember ember hátán, s ami nem hiányzott, némelykor meg-meglátogatott bennünket egy-egy betegség is. Sz. Juliska például tébécét kapott. Az orvos jelentette a tisztiorvosnak a fertőző betegséget, miközben a kislányt elvitték a szolnoki tüdőszanatóriumba. Az egyeki tisztiorvos kijövén a táborba fölháborodott az emberhez méltatlan körülmények: „ha a fertőzés végigszalad a táboron, mindenki meghalhat”.

Közben azért ez-ez változott. Tíz családot elvittek Tiszaigarba – pontosabban egy a helységtől három-négy kilométerre levő valahai udvarházba –, ahol pár hónapig normálisabb körülmények között éltünk. Egy-egy szobára két család jutott. Szabadabb volt itt a mozgás a korábbiaknál, hiszen bemehettünk a faluba is. A postamester, áldja meg az ég, velünk érzett. Ha valamelyikünknek küldeménye – csomag, levél vagy pénz – érkezett, az újságot fordítva tette ki a kis üveglapba. Közülünk bárki vehette a jelet, a címzett biztos lehetett abban, hogy a rokonok küldte *áldást* megkapja.

A tiszai Állami Gazdaságra se lehetett panasz, a táborlakóknak minden héten adtak egy fél disznót. Persze a felnőtteknek – akikre rendőrök vigyáztak – keményen dolgozniuk kellett. Ám nem tartott ez a „vidám” élet sokáig. Eljött a szeptember, s mint-hogy a táborlakók között iskolaköteles gyerekek is voltak, megindult a harc a mieink és az idegenek között. Azon folyt a vita, hogy beengedhetnek-e bennünket a falusi iskolába. Mi volt a bűnünk? Eszméinkkel – milyen eszméje lehetett egy kilencéves gyerekek? – hátha megfertőzzük a falusi tanulókat.

Végül is a párttitkár győzött. Azzal az indokkal, hogy a fertőzés veszélye fennáll – az októberi kezdés után alig melegedtünk meg –, kitiltottak bennünket az iskolából. Azokat a családokat, akiknek iskoláskorú gyermekeik voltak, december elsején visszavitték a nagy táborba, és gyerekteleneket hoztak a helyükre.

Idő múltával a Lovassy-tanyán levő táborot megszüntették, s lakóit áttelepítették a Piroska-tanyára. Cselédlakásokban, gazdasági épületekben, magtárakban, raktárakban és dohányzárszűrő pajtákban találtak az „új” lakóknak otthont. (Egyetlen jobb állapotban levő épület volt a tanyán – valószínűleg itt lakott a hajdani tiszttartó –, benne a rendőrség és az iskola kapott helyet.) Mi egy régi cselédlakásba kerültünk. Tizenketten laktuk be a 4x5 méteres szobát. Amelyhez egy használhatatlan konyha és egy kis kamra tartozott. Ez utóbbiban mosakodtunk – lavórban.

Visszatérvén a nagy táborba, ismét a nagyiváni Vonáék jószágára szorultunk. Húsvét előtt kaptuk az „egyezményes” hírt, hogy korábbi jótevőink, apámék barátai üdvözlétüket küldik.

Nagycsütörtökön egyedül kiszöktem a táborból, hogy megtéve az oda-vissza 10–10 kilométeres utat, elhozhasam a jelzett – akkor előttem még ismeretlen – ajándékot. Gazdag volt a csomag, hiszen a kb. 10 kilós (!) sonkán kívül egy háromliteres kis bödönben lesütött húst és egy nekem szánt piros kockás flanelruhát is tartalmazott. Fájtna a szívem, hiszen mindet nem tudtam „hazaszállítani”.

Ilonka néni javaslatára – elvégre mindjárt itt a húsvét – a sonka mellett kötöttünk ki. A füstölt húst kék csomagolópapírral körbetekertük, és betettük egy nejlon zsinegből horgolt szatyorba. A szatyornak hosszú füle volt, amelyet hol az egyik, hol a másik karomra akasztottam. Az irdatlan súly – órákig fogytak a kilométerek – bevágta a karomat.

Meg-megálltam, sírtam.

Hiába cserélgettem a karomat, és dobtam a hátamra az édes voltánál is súlyos terhet, szinte méterenként pihennem kellett. Akkor – említettem már, még csak kilencéves

voltam – a sonka nekem nem a húsvétot és Krisztus gólgotai szenvedését jelentette, hanem sok ember éhségének a csillapítását. A szatyor hol a karomon volt, hol az út porában landolt, de újra és újra megfeszítettem az erőmet, hogy végül is célba érhessek. A könnyemtől és az izzadságtól alig láttam, amikor nagy sokára elérkeztem a Piroskatanyához. A tanya mellett volt egy tó, és a tó végénél egy szalmakazal. Elbújtam a kazal mellett, és vártam, hogy besötétedjen. Nemkülönbén hogy elemlámpával jelezzon valaki – három rövid jelzés: őr van a közelben, egy hosszú jelzés előre: szabad az út –, hogy vihetem-e a várva várt küldeményt a táborba.

A fény azt jelezte, hogy nincsen akadály. Édesapám akkor már a tehenészetben dolgozott, s nem volt odahaza, mert éjjelre is az istállóban kellett maradnia. Édesanyám megörült jöttömnek. Rögvest beakasztotta a sonkát a kamrába. Látván elgyötörtégetem, masszírozta-simogatta gémberegett lábam s karom. A petrofonon vizet melegített, hogy jól kiáztathassam hólyagokkal teli lábamat.

Éjszaka a rendőrök – csak nálunk?, máig sem tudom – razziát tartottak, s üdvriadalommal megtalálták a sonkát, amit azonnal el is vittek. Mérgezettnek hitték, mert nem mertek enni belőle. Másnap, nagypénteken (!) megparancsolták a konyhásoknak, hogy darálják le a húst, és készítsenek sonkás tésztát. Nekem, a rendszer ellenségének – a kilencéves felbujtónak – volt köszönhető, hogy 300 adag is kitellett belőle a szinte minden nap böjtölő éheseknek.

Azóta évtizedek teltek el, de minden húsvétkor, amikor viszem megszenteltetni a sonkát, újra végigélem azt a sonkacipelést és az éjjeli razziát.

Felejsük el a történeteket, bocsássak meg? De hogyan és kinek? Megbocsátani csak annak lehet, aki – megtisztulása jegyében? – bocsánatot kér.

A kitelepítések 1952-ben is folytatódtak. Akinek rokonai voltak Jugoszláviában vagy Nagykanizsán épp „rossz” zsidó nagykereskedő volt, számíthatott az éber hatóság figyelmére. Ezt a kört a katonatisztek és családjaik ugyancsak bővítették. De az elvtársak a *sajátjaiknak* sem kegyelmeztek. Érdekességként hadd említsem meg, az a férfi is (családostul) a kitelepítettek között volt – új eresztés, új „értékrend”?! –, aki a mi elhurcolásunk zavartalanságát biztosította.

Az újonnan érkezetteket először a 3. sz. tanyán helyezték el. De később úgy gondolták, jó lesz a nagyjuszusi táborokat összevonni, hiszen így a rendőrök is hatékonyabban végezhetik „munkájukat”. Ám a befogadásunkra újonnan épült barakk még nem száradt ki, s így – minő gondoskodás – katonai sátrakba (egy sátor, két család) zsúfoltak össze bennünket.

A tanyán átmenetileg maradt még egy tehenistálló, amely tele volt jószágokkal. Az örök szakácsnője pedig disznókat hizlalt az ehetetlen ételmaradékon. Minthogy az állatokat egyszercsak el akarták szállítani, az egyik rendőr bement – holott számukra tiltva volt – a tehenészetbe, és szólt édesapámnak, hogy segítsen rakodni. Ő azt mondta, hogy csak fél óra múlva tud segíteni, mert ha abbahagyják a gépi fejest, a vezetőkeket fertőtleníteni kell. Ha végeznek a fejéssel, azonnal fölraják a kocsira a disznókat.

Így is történt.

Ám köszönet helyett irtózatos verést kapott a késlekedésért. Éjszaka fölvitték az őrsre, össze-vissza rugdosták a veséjét, többször elájult. Hogy folytatódhassék a kínzás, leöntötték egy vödör vízzel, mert mégis más egy észhez tért embert verni, mint egy félholtat. Mikor sokadszorra elájult, és az öröknek már nem tellett kedve a kínzásba, a vad farkaskutyát ráküldve bezárták egy szobába. Hátha megmarcangolja az állat. De

nem sikerült a tervük, mert az állat emberibb volt az embernél. Édesapám arra eszmélt, hogy a kutya az arcát nyalogatja, és bökdösi az orrával, hogy ébredjen föl.

Hajnaltól elengedték. De hogy az édesanyám ne lássa, milyen rossz állapotban van, inkább visszament a tehenészetbe. A munkatársai a jászolba fektették, s amíg ő pihent, helyette is dolgoztak. Orvost nem volt szabad hozzá hívni, pedig véreset vizelt.

Az Állami Gazdaság agronómusa és állatorvosa tisztességes ember volt. Tudtukkal gyógyíttatta édesapám elgyötört testét a jászolban, s alighanem ők tettek feljelentést a kíméletlen rendőri kínzásokért is. Nagy nyomozás folyt, de a *hivatalosokat* főképp az érdekelte, hogy a feljelentés kitől származik. Nekem is, hogy mintát vegyenek, egy fél napig különböző szövegeket diktáltak. Mit ad isten, a nyomozásban az buzgólkodott a legjobban, aki a mi kitelepítésünket vigyázta.

Tehát följelentés ide vagy oda, semmire se mentünk. A rendőrökhöz nem lehetett hozzányúlni.

A Jusztus-tanya köré egy mélyebb árkot szántottak. Itt már nem volt szögesdrót, az volt a határ. Szabad ember az árkot nem léphette át, a táborlakók pedig csak munkavégzés céljából mehettek ki. Én, főképp ha éhes voltam, ki-kiszöktem édesanyámhoz a tejfeldolgozóba, vagy meglátogattam a dinnyéseket.

Az a bizonyos elvtárs, S. A. a szürkületben nem látott, mert farkasvakságban szenvedett. Besúgóként – a szakmát nyilván itt is kellett gyakorolni – mindig az őrparancsnok, Balla Mihály közelében szeretett lenni. Több alkalommal azt mondtuk neki, hogy hívatják az őrsre, s mivel nehezen látott, elindulván gyakran beleesett az árokba. Ma már tudom, hogy ez gyerekes bosszú volt, de mi más tehattünk volna rabtartóinkkal!

Vitaminhoz, gyümölcshöz természetesen nem juthattunk, így többünk testén kelések virítottak. Minthogy a csukamajolajat – a gyomron nem bírta – kihánytam, édesapám kérésére a nagybácsim küldött (megint csak Vonáékon keresztül) különböző vitaminokat, amelyektől helyrejöttem. Kellett is az erő a munkához! Ugyanis a tízéves kor elérése után – én 1951. május 31-én töltöttem a tizedet – minden gyereknek dolgoznia kellett. Június 4-én már cukorborsót szedtem. Igaz, nem volt benne sok köszönet. A borsótáblára küldött tizenöt-húsz gyerek úgy összetiporta a termést – ez volt a lázadásunk a gyerekkor örömeiért –, hogy azzal semmit se tudtak kezdeni. A felnőttek – irányítók, rendőrök – legnagyobb örültsége az volt, hogy az aratóknak és a cséplőgéphez nekünk kellett vizet hordani. Az egyik legnehezebb munkát a csöppésekre bízták. A három kilométernél is messzebb levő kúttól cipeltük a 10 literes ceglédi kannát. Az is előfordult, hogy édesanyám – aki markot szedett – elém szaladt, hogy segítsen.

Itt tanultam meg – senkinek sem kívánom ezt az élményt – röplüni is. A gémeskútra nehéz koloncot akasztottak, hogy az állatokat itató munkások könnyebben húzassák fel a vödört. A kolonc súlya engem egyszer fölkapott. Lógtam a levegőben a vödörbe kapaszkodva, és addig kiabáltam, amíg valaki meghallotta az istállóban. Szerencsére hamar kijött egy ember, és az irdatlan magasból leszedett.

Ahogy telt-múlt az idő, lassacskán növekedtünk. Már rizsaratásra is be lehetett osztani bennünket. A tizenegy-tizenöt éves tagokból álló gyermekbrigád ugyancsak teljesítménybérben dolgozott. Az első nap után rájöttünk, hogy Zima Jóska, az agronómus nem tudja a háromszög alakú föld területét kiszámítani. Reggel, ahogy kiértünk a rizsföldekhez, az első feladatunk az volt, hogy háromszög alakú területet válasszunk magunknak. Amelyen azért volt könnyebb – kifizetődőbb – az aratás, mert Zima Jóska

döcögő számolásával különösen jól jártunk: dupla terület, dupla teljesítmény. Márciusban a vetést megdézsmáló varjakat zavartuk el, tavasszal a vetőgép mögött szaladtunk, és néztük, hogy nem dugult-e el valamelyik cső. Ősszel a répaszedés volt soron.

Az egy teremből álló iskolába, amelyben négy osztály volt összezsúfolva, csupán – miért is?, megmagyarázhatatlan – október és április között jártunk. A tankönyveken kívül más könyvet nem láttunk, és újságot sem foghattunk a kezünkbe.

Mivel a Piroska-tanyán voltunk a leghosszabb ideig, magának elárulom – a dokumentumhűségben is van szépség –, hogy kik voltak a szobatársaim. Fata Kálmán rédicisi asztalos, Batz Béla rédicisi matematika-fizika tanár, Bedő Sándor, Bedő Sándorné, Bedő József, Bedő Józsefné kányavári gazdálkodók, Bedő Sándor gyermek, Timár József, Timár Józsefné szentmargitfalvai kocsmáros és gazdálkodó, Bernáth József lovász, Bernáth Józsefné nevelő (Széchenyi-birtok).

Szóval jó társaságban voltam.

Mivel az iskolában nem sokat tanultunk, Béla bácsi a nálam három évvel idősebb Sanyinak a matematika és a fizika tudományát töltötte a fejébe. Szavára jómagam is szorgosan figyeltem. Irma néni, a nevelő alkalmanként Svájcra, Németországra, Franciaországra, az Alpokról és a tengerpartról mesélt, amit szájtátva hallgattunk.

Talán csak Bernáth bácsi lógott ki a sorból. Valószínűleg a sonkakalandról ő értesítette a rendőröket.

Mit mondjak még? Eleget beszéltem.

Az a valahai kilencéves kislány talán nincs is, sose volt, csak emlékezés van, csak Hortobágy-rémkép van. Meg tudja-e nekem valaki bocsátani, ha Hortobágy neve kerül szóba, vagy újságcikk gyanánt a szemem elé, sosem a gyönyörű kilenclyukú hidat – a pusztán átívelő szépséget – látom magam előtt, hanem mindig és mindig a Lovassy-tanyát, az akolba terelt és évekig nyuvasztott embereket. Akik közül a csöppségek – volt, aki ilyen „grófi” körülmények között született – még a felnőtteknél is sokkal többet szenvedtek.

A tíz éven aluli gyerekeket, ha valaki kérvényezte, elengedték a rokonokhoz. A korábban már említett Szentgyörgyvölgyi-ikreket is, féléves korukban. Teri néni bátyja jött értük, de a felnőttek – tiltva volt a beszéd – egyetlen szót sem válthattak egymással. A férfi még azt sem kérdezhetette meg hűgától, hogy melyik gyermek mire érzékeny. Az egyik Teri néni bátyjához, a másik a hűgához került. Az anya – a gyermekétől megfosztott rab – mindkét baba hajából levágott egy-egy tincset, és azt őrizgette borítékban. Örömpótlék a szabadulásig?

Közben – jóllehet fokról fokra enyhülni kezdtek a dolgok – egy és más történt. Két idős bácsi meghalt – az egyik Lovásziba való volt, a másik muraszemenyei –, de már haza lehetett őket vinni eltemetni. Mindkét halottat csak a fiuk szállíthatta el, rendőri kísérettel. Mindkettejük temetésén – utólag gondolom, ez is bizonyos formája volt a zarnokság elleni tiltakozásnak – rengeteg ember volt.

1953-ban már engedélyezték a levelezést is. Sőt, július 5-én a nővérem – épp érettségi után volt – meg is látogathatott bennünket. Édesanyám megkért egy tanyasi bácsit, hogy az egyik állomáson várja őket (ugyanis az ikreket szintén akkor hozhatta a nagyanyjuk látogatóba). Amikor a látogatók leszálltak a vonatról, hallottak egy kiáltást: „Akar-e valaki a Jusztus-tanyára menni?” A nővérem és a nagymama nagyon megörültek a hangos kérdésnek, hiszen fogalmuk sem volt, miként fognak eljutni Egyekről a lakóhelyünkre.

A bácsi figyelmen kívül hagyván minden tiltást – szabad ember nem léphetett a „szögesdrótokon” belülré – egyenesen behajtott a táborba. Hadd lássák bátor tettét! Lett

is ribillió. Már a félúton volt, amikor a rendőrök megállították, és a kis erdő felé irányították (a kis erdő mindössze 10 akácából állt). Végül is megegyeztek, egyszerűbb, ha a táboron keresztül hajt – már nem volt messze – a kis erdőhöz, mint ha visszafordul, és úgy kerül meg a tábort.

Mínt hogy a sorstársaim közül többen tudták, hogy jön a nővérem látogatóba, és az ikreket is elhozza a nagyanyjuk, sokan várták őket az udvaron. Az egyik gyertyányosi fiú egyidős volt a nővéremmel – kitelepítéséig ő is a nagykanizsai gimnáziumba járt –, s kérdezte Ibolyát, hogyan sikerült az érettségije. Ibolya azt válaszolta – jól. A többieknek ugyancsak. A fiú arcán végigcsurgott a könny. Az osztálytársai leérettségiztek – persze egyiküket sem hozták az első év után ide –, ő meg kényszerűségből állatgondozó lett. Ibolya szólt Nagy Imre beszédéről, s kiváltképp arról a passzusáról, hogy megszüntetik az internálótáborokat. Reménykedve vártuk az események alakulását.

1953 augusztusában végképp kivilágosodott, kezdték elbocsátani a családokat. A mi családunk október 6-án hagyhatta el a tábort. Nem gyászünnepet, ahogy a naphoz illett volna, hanem örömmünnepet ültünk.

Igaz, a határsávba továbbra sem tehetjük be a lábunkat – Nagykanizsáról, a nagykanizsai járásból és Zalaegerszegről is ki lettünk tiltva –, de mégis csak szabadok voltunk. Szegényen, de becsületesen megpróbáltunk élni. A szabadulás utáni első karácsonyunkor felváltva ettük a vacsorát, mert ötünknek csak három darab pléhtányér és ugyanannyi villa és kanál jutott. Ám kimondhatatlanul boldogok voltunk.

Ha azt mondja, hogy nincsenek véletlenek, én ezt megcáfolom. Isten útjai kifürkészhetetlenek.

1992-ben a pécsi Kárpótlási Hivatalhoz kerültem dolgozni. Eredetileg a vidéki hivatalok csak vagyoni kárpótlási igények kielégítésével foglalkoztak, a személyi kárpótlást a budapesti Országos Kárpótlási és Kárrendezési Hivatal intézte. A fővárosi hivatal az irdatlan munkát egyedül nem tudta ellátni, így nyolc megyéhez – köztük Baranyához – is jutottak a személyi kárpótlást illető ügyek.

Első alkalommal kétszáz akta került az asztalomra. Köztük volt – láss csudát! – özvegy Vona Kálmánné kérelme is. Nem akartam hinni a szememnek.

Megjelent előttem Kálmán bácsi segítőkész személyisége. Két évig volt katona, három évig volt szovjet hadifogságban, ő aztán igazán tudta, hogy mit jelent a távol levő szeretettek hiánya. Rajta keresztül, nem kis bátorságot követelt tőle, levelezhetünk a rokonokkal, és fogadhattuk küldeményeiket. Ilonka néninek minden papírja megvolt, gyorsan tudtam intézkedni. S levélben megköszöntem a negyvenkét évvel korábbi *emberi* cselekedetüket. Szép válaszevelet írt, a végén a következő szöveggel: „Édes kis szöszkém, keress fel, ha tudsz, tudok még csirkepaprikást főzni!”

Végül is köszönöm, hogy meghallgatott.

Az emberek általában jók, csak egy-két sérült lelkű ember van, akik megpróbálják megnehezíteni az életünket.

Ne hagyjuk!

SZAKOLCZAY LAJOS (1941) irodalomtörténész, művészeti író. A *Kortárs* folyóirat volt szerkesztője. Legutóbbi műve: *Párbeszédék és perbeszédék* (2010).